HSR London International Conference on Multidisciplinary Academic Research
(HSR-ICMAR) 2026
https://houghtonstreetreview.com/index.php/conference

O‘YIN TEXNOLOGIYALARI ORQALI BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Turdiboyeva Durdona
Jizzax davlat pedagogika unversiteti Maktabgacha va boshlang’ich ta’lim fakulteti Boshlang’ich ta’lim yo’nalishi talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.21335970

Annotatsiya
Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishda o‘yin texnologiyalarining ahamiyati, ularni dars jarayonida qo‘llash metodikasi hamda samaradorligi yoritilgan. Shuningdek, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarga yechim topishi va ijodiy yondashuvini shakllantirishda didaktik o‘yinlarning o‘rni tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: kreativ fikrlash, o‘yin texnologiyalari, boshlang‘ich ta’lim, didaktik o‘yinlar, innovatsion metodlar.

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarda mustaqil, erkin va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida bolalarning tafakkuri tez rivojlanishi sababli ularda ijodiy yondashuvni shakllantirish muhim hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan o‘yin texnologiyalari ta’limning samarali vositalaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. O‘yin bolalarning tabiiy ehtiyoji bo‘lib, ular aynan o‘yin orqali atrof-muhitni anglaydi, yangi bilimlarni egallaydi va o‘z qobiliyatlarini namoyon etadi.
Pedagogika va psixologiya sohasidagi ko‘plab olimlar o‘yin faoliyatining bola rivojlanishidagi o‘rnini alohida ta’kidlab o‘tganlar. Xususan, rus psixologi o‘z tadqiqotlarida o‘yin bolaning “yaqin rivojlanish zonasi”ni kengaytirishini, ya’ni bolaning mustaqil bajara olmaydigan faoliyatlarni o‘yin orqali o‘zlashtirishini ta’kidlagan. Uning fikricha, o‘yin bolaning tafakkuri, tasavvuri va nutqining rivojlanishida muhim vosita hisoblanadi.
Shuningdek, shveysariyalik olim bolalar tafakkurining rivojlanish bosqichlarini o‘rganib, o‘yin orqali bola atrofdagi voqelikni anglashini va yangi bilimlarni o‘zlashtirishini asoslab bergan. Piagetga ko‘ra, o‘yin bolalarning mantiqiy va ijodiy fikrlashini rivojlantiruvchi asosiy faoliyat turi hisoblanadi.
Amerikalik psixolog esa ta’lim jarayonida o‘yin va kashfiyot metodlarining ahamiyatini ta’kidlab, o‘quvchilar o‘yin orqali bilimlarni faol ravishda qurishini aytgan. Bu jarayon esa kreativ fikrlashning rivojlanishiga xizmat qiladi.
O‘zbek pedagog olimlaridan ham ta’lim-tarbiyada bolalarning qiziqish va faolligini oshirish zarurligini ta’kidlab, “Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot masalasidir” degan fikri bilan ta’limning mazmunli va qiziqarli tashkil etilishi zarurligini ilgari surgan. Bu jihatdan o‘yin texnologiyalari Avloniy qarashlariga hamohang ravishda bolalarning faolligini oshirishga xizmat qiladi.
Kreativ fikrlash deganda yangi g‘oyalarni yaratish, muammolarga noodatiy yechim topish va yangicha yondashuvlarni ilgari surish qobiliyati tushuniladi. Zamonaviy ta’limda bu ko‘nikma muhim kompetensiya sifatida qaraladi. Chunki kreativ fikrlashga ega o‘quvchi nafaqat bilimni o‘zlashtiradi, balki uni hayotiy vaziyatlarda qo‘llashni ham biladi.
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishda rolli o‘yinlar, didaktik o‘yinlar, muammoli vaziyatli o‘yinlar va konstruktorli o‘yinlar keng qo‘llaniladi. Rolli o‘yinlarda bolalar turli obrazlarga kirib, hayotiy vaziyatlarni ijro etadilar. Bu esa ularning tasavvurini kengaytiradi. Didaktik o‘yinlar orqali esa bilimlar mustahkamlanadi va tezkor fikrlash rivojlanadi. Muammoli o‘yinlar esa bolalarni mustaqil qaror qabul qilishga va muammolarni ijodiy hal etishga o‘rgatadi.

O‘yin — bu insonning, ayniqsa bolaning tabiiy faoliyat turi bo‘lib, u orqali atrof-muhitni anglaydi, bilim va ko‘nikmalarni egallaydi hamda o‘z qobiliyatlarini namoyon etadi. Pedagogik nuqtai nazardan, o‘yin ta’lim va tarbiyaning samarali vositasi hisoblanadi.

Lug‘aviy ma’noda “o‘yin” so‘zi ko‘ngilochar, mashg‘ulot, harakat va faoliyat ma’nolarini bildiradi. Pedagogik ma’noda esa o‘yin — ma’lum maqsadga yo‘naltirilgan, qoidalar asosida tashkil etiladigan va o‘quvchining bilim, malaka hamda ijodkorligini rivojlantiradigan jarayondir.

Qisqacha aytganda: o‘yin — bu o‘rganish, rivojlanish va ijod qilish vositasi.

O‘yin texnologiyalaridan foydalanishda o‘qituvchi o‘yin maqsadini aniq belgilashi, uni dars mazmuniga mos tanlashi va o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olishi lozim. O‘yin jarayonida barcha o‘quvchilarning faol ishtiroki ta’minlanishi kerak. O‘yin yakunida natijalarni tahlil qilish va xulosalash esa ta’lim samaradorligini yanada oshiradi.

Amaliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, o‘yin asosida tashkil etilgan darslarda o‘quvchilarning faolligi oshadi, ular erkin fikr bildiradi, yangi g‘oyalarni ilgari suradi va muammolarga ijodiy yondashadi. Bu esa ularning kreativ fikrlash darajasining rivojlanishiga olib keladi.

Shu bilan bir qatorda o‘yin texnologiyalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Olimlarning ilmiy qarashlari ham bu usulning samaradorligini tasdiqlaydi. Shu bois ta’lim jarayonida o‘yin texnologiyalaridan keng foydalanish o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini oshirish, mustaqil fikrlashga o‘rgatish va ta’lim sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega.

O‘yin texnologiyalarining ta’lim jarayonidagi ahamiyati so‘nggi yillarda xalqaro tadqiqotlarda ham keng o‘rganilmoqda. Xususan, hisobotlarida ta’kidlanishicha, interfaol va o‘yin asosidagi ta’lim o‘quvchilarning faolligini oshirish, bilimlarni uzoq muddat xotirada saqlash va muammoli vaziyatlarga moslashish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Bu esa kreativ fikrlashning shakllanishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Amerikalik olim o‘zining ko‘p qirrali intellekt nazariyasida har bir bolada turli xil qobiliyatlar mavjudligini va ularni rivojlantirish uchun turli metodlardan foydalanish zarurligini ta’kidlagan. Uning fikricha, o‘yin texnologiyalari bolalarning lingvistik, mantiqiy, fazoviy va ijtimoiy intellektlarini bir vaqtning o‘zida rivojlantiradi.

Shuningdek, kreativ fikrlashni rivojlantirishda “lateral thinking” (yonlama fikrlash) tushunchasini ilgari surgan. Unga ko‘ra, bolalar muammoni faqat bir yo‘l bilan emas, balki turli yo‘llar bilan hal qilishga o‘rganishi kerak. O‘yin texnologiyalari aynan shu ko‘nikmani shakllantirish uchun qulay muhit yaratadi.

Boshlang‘ich ta’limda “brainstorming” (aqliy hujum), “storytelling” (hikoya yaratish), “pazl yig‘ish”, “topqirlik o‘yinlari” va “rol almashish” kabi usullar kreativ fikrlashni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Masalan, hikoya yaratish o‘yini orqali o‘quvchilar voqealarni mustaqil tasavvur qiladi va o‘z g‘oyalarini ifodalaydi. Bu esa ularning tasavvur doirasini kengaytiradi.

Finlandiya ta’lim tajribalarida ham o‘yin asosidagi ta’lim boshlang‘ich sinfda asosiy metodlardan biri sifatida qo‘llaniladi. ta’lim tizimi bolalarning erkin fikrlashi, qiziqishi va ijodkorligini rivojlantirishga qaratilganligi bilan dunyoda yuqori baholanadi. Bu tajriba o‘yin texnologiyalarining amaliy samaradorligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, kreativ fikrlashni rivojlantirishda raqamli o‘yin texnologiyalari ham muhim o‘rin tutadi. Interaktiv platformalar, elektron viktorinalar va virtual o‘yinlar o‘quvchilarning darsga qiziqishini yanada oshiradi. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish bolalarning yangi bilimlarni tezroq va samaraliroq o‘zlashtirishiga yordam beradi.

Demak, o‘yin texnologiyalari nafaqat an’anaviy dars usullarini boyitadi, balki o‘quvchilarning kreativ, tanqidiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini ham shakllantiradi. Bu esa bugungi innovatsion ta’lim tizimining asosiy talablaridan biridir.

Xulosa qilib aytganda, o‘yin texnologiyalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishning eng samarali pedagogik vositalaridan biri hisoblanadi. O‘yin jarayonida o‘quvchilar erkin fikrlashga, muammolarga turli yechimlar topishga, mustaqil qaror qabul qilishga va yangi g‘oyalarni ilgari surishga o‘rganadilar. Bu esa ularning nafaqat bilim darajasini oshiradi, balki shaxs sifatida shakllanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Pedagog olimlar, jumladan , va ning ilmiy qarashlari ham o‘yin faoliyatining bola rivojlanishidagi muhim o‘rnini tasdiqlaydi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga o‘yin texnologiyalarini o‘rgatishda avvalo o‘qituvchi dars maqsadiga mos o‘yin turini tanlashi lozim. O‘yin sodda, tushunarli va bolalarning yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi kerak. O‘qituvchi avval o‘yin qoidalarini aniq tushuntiradi, so‘ng namunaviy tarzda ko‘rsatib beradi. Shundan keyin o‘quvchilar mustaqil ravishda o‘yinda ishtirok etadilar. Jarayon davomida o‘qituvchi kuzatadi, yo‘naltiradi va rag‘batlantiradi.

Masalan, matematika darslarida “Kim tez topadi?”, “Sonlarni joylashtir” kabi didaktik o‘yinlardan, ona tili darslarida “Hikoyani davom ettir”, “So‘z topish” kabi ijodiy o‘yinlardan foydalanish mumkin. Tabiiy fanlarda esa tajriba va kuzatuvga asoslangan o‘yinlar samarali bo‘ladi. Eng muhimi, har bir o‘yin yakunida natijalar tahlil qilinib, o‘quvchilarning fikrlari tinglanishi kerak. Bu usul bolalarda o‘z ustida ishlash, xulosa chiqarish va ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

Demak, o‘yin texnologiyalaridan maqsadli va tizimli foydalanish orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashi, mustaqilligi va faolligini samarali rivojlantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

. Pedagogik psixologiya. Moskva: Pedagogika nashriyoti, 1991.
. The Psychology of Intelligence. London: Routledge, 1950.
. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books, 1983.
. Lateral Thinking: Creativity Step by Step. New York: Harper & Row, 1970.
. Turkiy Guliston yoxud Axloq. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 1992.
O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sifatini oshirish va innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishga oid qarorlari. Toshkent, 2020.
Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2022.
Bu adabiyotlar maqolangiz